

INTERWENCJA HUMANITARNA JAKO MECHANIZM REAGOWANIA UNII AFRYKAŃSKIEJ NA ZAGROŻENIE POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA

Bogumił WYSOTA*

* Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
e-mail: bogwys@poczta.onet.pl

Artykuł wpłynął do redakcji 14.11.2012 r., Zweryfikowaną i poprawioną wersję po recenzjach i korekcie otrzymano w styczniu 2013 r.

© Zeszyty Naukowe WSOWL

Zagrożenia i wyzwania dla pokoju i bezpieczeństwa w Afryce odegrały w ostatnich dwóch dekadach decydującą rolę w kształtowaniu regionalnych elementów współpracy na rzecz zapewnienia stabilności w Afryce. Wysilek państw kontynentu włożony w poszukiwanie i stworzenie mechanizmów działań na rzecz stabilizacji zaowocował przebudową ram współpracy regionalnej, czego konsekwencją było utworzenie Unii Afrykańskiej (UA), która wyposażona została w elementy reagowania – także z użyciem siły – w sytuacji, gdy na masową skalę łamane są elementarne prawa człowieka, które to wydarzenia afrykańska wspólnota uznaje za zagrożenie pokoju i bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo międzynarodowe, prawa człowieka, interwencja humanitarna, Unia Afrykańska, Afryka

WSTĘP

Do momentu przekształcenia Organizacji Jedności Afrykańskiej w Unię Afrykańską, kontynentalna wspólnota, co do zasady, nie ingerowała w wewnętrzne sprawy swoich państw członkowskich - nawet w przypadku, gdy dochodziło w nich do masowych naruszeń praw człowieka skutkujących dziesiątkami tysięcy ofiar w ludziach i setkami tysięcy uchodźców – uważając je za wewnętrzną sprawę państw nimi objętych. W ciągu ostatniej dekady dokonał się jednak zasadniczy przełom w postrzeganiu tych wydarzeń. Akt Założycielski powstałej w 2002 roku Unii Afrykańskiej *expressis verbis* uznaje akty przemocy zbrojnej w relacjach wewnątrz państw członkowskich, w szczególności ataki na ludność cywilną, za główną przeszkodę w społeczno-gospodarczym rozwoju kontynentu, przede wszystkim zaś jako zagrożenie dla stabilizacji, pokoju i bezpieczeństwa na poziomie sąsiadujących ze sobą państw, na poziomie regionalnym, a nawet kontynentalnym.

W niniejszym artykule autor omawia zagadnienie możliwości podjęcia przez Unię Afrykańską interwencji humanitarnej celem ochrony elementarnych praw człowieka. Ich nieprzestrzeganie, w szczególności zaś zbrodnie wojenne, ludobójstwo,

czystki etniczne i zbrodnie przeciwko ludzkości afrykańscy przywódcy uznali bowiem za zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa.

1. UNIA AFRYKAŃSKA I PROBLEMY AFRYKI

Unia Afrykańska (UA) jest regionalną, wszechstronną organizacją międzyrządową, działającą zgodnie z art. 52 Karty Narodów Zjednoczonych¹, obejmującą swym zasięgiem wszystkie państwa Afryki², a oficjalna inauguracja jej działalności nastąpiła 10 lipca 2002 roku w Durbanie (Republika Południowej Afryki). Struktura organizacyjna Unii Afrykańskiej jest wzorowana na strukturze Unii Europejskiej (UE)³, a w akcie założycielskim państwa członkowskie, odwołując się do idei panafrykanizmu oraz czerpiąc z dorobku Organizacji Jedności Afrykańskiej (OJA), z jednej strony wezwały do przyspieszenia integracji politycznej oraz społeczno-gospodarczej, a także skuteczniejszej obrony ich integralności terytorialnej, z drugiej zaś strony położyły nacisk na większą dbałość o prawa człowieka i wspieranie demokracji, wzywając do przestrzegania praw człowieka zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka, jak również z Afrykańską Kartą Praw Człowieka i Narodów⁴.

Z jednej strony za utworzeniem Unii Afrykańskiej przemawiała po części potrzeba zerwania z niechlubną przeszłością⁵ i rozpoczęcie nowego etapu integrowania się krajów afrykańskich, z drugiej zaś strony potrzeba reformy mechanizmów współpracy instytucjonalnej w ramach regionu, która była odpowiedzią zbiorowości państw afrykańskich na nowe okoliczności zaistniałe w wymiarze globalnym, w jakim przyszło funkcjonować państwom Czarnego Łądu po zakończeniu międzyblokowej rywalizacji. Zdając sobie sprawę z wielu zagrożeń, ale i wyzwań, jakie niesie ze sobą globalizacja, afrykańscy przywódcy postanowili dążyć do wspierania pozytywnych jej aspektów i eliminowania zakresu negatywnych jej konsekwencji. Zwalczenie globalizacji uznali nie tylko za bezcelowe i bezsensowne, ale także za niekorzystne, gdyż - aby wyjść z kryzysu - państwa afrykańskie muszą w większym stopniu zintegrować się z resztą świata⁶.

Twórcy UA mieli jednak świadomość, iż wraz z upadkiem dwubiegunowego podziału świata przyszłość kontynentu zależy przede wszystkim od zdolności państw

¹ Szerzej na temat formy współpracy, członków, organów i celów organizacji międzynarodowej patrz: J. Menkes, A. Wasilkowski, *Organizacje międzynarodowe. Prawo instytucjonalne*, Warszawa 2006.

² Jedynym państwem afrykańskim pozostającym poza organizacją jest Maroko, które sprzeciwia się członkostwu Sahary Zachodniej i w związku z tym opuściło jeszcze OJA w 1985 roku.

³ Wzorem Unii Europejskiej, UA posiada m.in. wspólny parlament, wspólny sąd stojący na straży regionalnego systemu ochrony praw człowieka, a docelowo ma także przyjąć wspólną walutę (afro) oraz powołać kontynentalny bank centralny, R. Kownacki, *Skutki ewentualnego obalenia M. Kaddafiego dla kontynentu afrykańskiego*, Biuletyn PISM nr 51 (800) z dnia 23 maja 2011, s. 2446.

⁴ M.N. Shaw, *Prawo międzynarodowe*, Warszawa 2006, s. 751.

⁵ Jej poprzedniczka - Organizacja Jedności Afrykańskiej została założona w 1963 roku. Niestety, z uwagi na różnice ustrojowe, odmienne koncepcje polityczne i brak zdolności do konsensusu, sprzeczne interesy gospodarcze czy rozbieżne podejście afrykańskich przywódców do problemów kontynentu, OJA nie udało się osiągnąć zakładanego celu. Przyczyniła się do tego również słabość, a niekiedy wręcz zapaść polityczna oraz ekonomiczna wielu państw Afryki oraz narastające konflikty między jej członkami, *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, pod. red. K. Wichary, Wrocław 2000, s. 269.

⁶ K. Czernichowski, *Integracja afrykańska - uwarunkowania, formy współpracy, instytucje*, Warszawa 2010, s. 111.

regionu do skutecznego powstrzymania procesów destabilizacyjnych w Afryce, które tworzą - niestety - polityczną rzeczywistość kontynentu⁷. Zachodzący po roku 1989 proces samoograniczenia interesów wielkich mocarstw w regionie przyczynił się do zwiększenia odpowiedzialności krajów Afryki za kształtowanie własnego środowiska międzynarodowego⁸. Stąd obok takich zasad zawartych w Akcie Założycielskim Unii Afrykańskiej, jak m.in. suwerenna równość i współzależność państw członkowskich (art. 4 lit. a), respektowanie istniejących granic (art. 4 lit. b), pokojowe rozwiązywanie konfliktów (art. 4 lit. e), zakaz użycia siły i groźby jej użycia w relacjach między państwami członkowskimi (art. 4 lit. f) czy nieingerowanie w sprawy wewnętrzne drugiego państwa (art. 4 lit. g), Unia oczekuje od państw członkowskich, że będą m.in. respektowały demokratyczne zasady, prawa człowieka, przepisy prawa i dobrych rządów (art. 4 lit. m), będą potępiały i odrzucały bezkarność przywódców i zamachy polityczne, akty terroryzmu i działalność wywrotową (art. 4 lit. o) oraz potępią i odrzucą niekonstytucyjne formy zmiany rządów (art. 4 lit. p)⁹.

Kluczowe w tej kwestii wydaje się pytanie, czy sytuację wewnątrz państwa można traktować jako zagrożenie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Praktyka stosunków międzynarodowych, a także decyzje Rady Bezpieczeństwa ONZ w tym względzie udzielają odpowiedzi twierdzącej¹⁰. ONZ, oprócz agresji czy zbrojnej napaści, rozciągnęła w ostatnich dwóch dekadach pojęcie zagrożenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa na dwa nowe obszary: akty terrorystyczne oraz sytuację wewnętrzną w państwie, a szczególności zaś na wojny domowe, upadek władzy państwowej, katastrofy humanitarne oraz masowe naruszenia przez państwo fundamentalnych praw ludności¹¹. W takiej sytuacji zasady zawarte w Akcie Konstytuującym organizację zostały uznane przez afrykańskich przywódców za konieczne z punktu widzenia poprawy efektywności mechanizmu reagowania na zagrożenia pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie¹².

⁷ W. Lizak, *Afrykańskie instytucje bezpieczeństwa*, Warszawa 2012, s. 241.

⁸ Na konieczność dokonania zmian w zakresie bezpieczeństwa wskazywał również fakt, iż uwolniona od gorsetu zimnowojennych interesów i wpływów Afryka nie okazała się kontynentem bezpieczniejszym czy bardziej stabilnym. Wprost przeciwnie - na przełomie XX i XXI wieku oprócz starych, niewygaszonych konfliktów, pojawiły się nowe, które ukształtowały i utwierdziły opinię Afryki jako najmniej stabilnego kontynentu.

⁹ Te postanowienia Aktu ustanawiającego UA promują tzw. klauzulę demokracji, przez którą rozumieć należy, iż państwa muszą funkcjonować według reżimów egalitarnych form rządzenia, ochrony praw człowieka i poszanowania wszystkich przepisów obowiązującego je prawa. Wprowadzając klauzulę demokracji, twórcy Unii Afrykańskiej opierali się na analogicznych postanowieniach zawartych w Karcie Organizacji Państw Amerykańskich (Protocol of Amendments to the Charter of the Organisation of American States, 14 December 1992) czy traktatach konstytuujących Unię Europejską.

¹⁰ M. Rzeszutko, *Akty ultra vires w świetle odpowiedzialności organizacji międzynarodowych - wybrane zagadnienia*, [w:] „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, nr 2/2012, s. 43.

¹¹ J. Kranz, *Użycie siły zbrojnej a odpowiedzialność międzynarodowa w świetle najnowszego orzecznictwa MTS*, [w:] „Prawo międzynarodowe. Księga pamiątkowa prof. R. Szafarz”, pod red. J. Menkes, Warszawa 2007, s. 318-319.

¹² W. Lizak, *Afrykańskie instytucje...*, op. cit., s. 264.

Zgodnie z założeniami procesy integracyjne w Afryce mają się opierać na regionalizacji dokonującej się w mniejszych blokach gospodarczych¹³. Niemniej UA претендуje do miana organu koordynującego kontynentalną integrację polityczno-gospodarczą, stąd jej rozbudowana struktura. Głównymi organami Unii Afrykańskiej są m.in.: Zgromadzenie Unii - będące jej najwyższym organem, składające się z głów państw i rządów bądź ich reprezentantów, które wytycza wspólną politykę UA; Rada Wykonawcza - składająca się z ministrów spraw zagranicznych, koordynująca i podejmująca decyzje odnośnie polityki w sferach wspólnego interesu państw członkowskich¹⁴, Komitet Stałych Reprezentantów - przygotowujący prace Rady Wykonawczej, której jest ciałem doradczym; Rada Pokoju i Bezpieczeństwa, której celem jest dbanie o stabilizację i o pokój w Afryce; Parlament Panafrkański - będący organem UA odpowiedzialnym m.in. za harmonizację systemów prawnych członków Unii, czy Trybunał Sprawiedliwości, będący najważniejszym organem sądowym UA, którego jurysdykcja obejmuje rozpatrywanie wszelkich kwestii spornych dotyczących stosowania Aktu Założycielskiego Unii Afrykańskiej, które powstały w kontaktach poszczególnych państw członkowskich z instytucjami Unii bądź pomiędzy samymi państwami¹⁵.

Zapomniana i lekceważona przez dziesięciolecia Afryka w ostatniej dekadzie stała się jedną z najprężniej rozwijających się gospodarczo części świata. Bodźcami, które rozpędziły afrykańską, gospodarkę, był surowcowy boom oraz związana z nim ofensywa azjatyckich (głównie chińskich) inwestorów¹⁶. Pieniądze z surowców pozwoliły na rozwój nowoczesnych branż gospodarki takich m.in. jak handel, transport, telekomunikacja, czy usługi finansowe, a Afryka powoli staje się coraz bardziej atrakcyjną lokalizacją dla zagranicznych inwestycji, w czym pomagają gospodarcze, polityczne i społeczne reformy, które zachodzą w wielu państwach kontynentu (m.in. Botswana, Mozambik, Namibia, Tanzania)¹⁷.

Sukcesy ostatniej dekady nie oznaczają jednak, że cała Afryka szybko zmieni się w krainę „mlekiem i miodem płynącą”, gdyż jest to kontynent pełen dysproporcji. Jedną z największych przeszkód na drodze do pełnego realizowania programów rozwoju i zacieśniania współpracy między wszystkimi państwami, a także realizacji wszystkich celów nakreślonych w Akcie Założycielskim Unii Afrykańskiej jest fakt, iż w Afryce, obok krajów o egalitarnych systemach rządów, bardzo często władza skutecznie wykonywana jest również w państwach o ustrojach totalitarnych, dyktatorskich, zbrodniczych. Liczne i narastające po zakończeniu zimnowojennej rywalizacji zagrożenia dla pokoju i

¹³ M.in. Wspólnoty Gospodarczej Państw Afryki Zachodniej (ECOWAS), Południowoafrykańskiej Wspólnoty Rozwoju (SADC), Unii Arabskiego Maghrebu (AMU), Wspólnoty Państw Sahelu i Sahary (CEN-SAD) czy Wspólnego Rynku Afryki Wschodniej i Południowej (COMESA).

¹⁴ M.in. z zakresu: handlu zagranicznego, energii, przemysłu i zasobów mineralnych, zasobów rolniczych i zwierzęcych, zasobów wodnych, ochrony środowiska, transportu i komunikacji, rozwoju edukacji, kultury, zdrowia i zasobów ludzkich, nauki i technologii, narodowości, migracji, bezpieczeństwa socjalnego.

¹⁵ B. Trawiński, *Unia Afrykańska (Organizacja Jedności Afrykańskiej)*, [w:] *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota - mechanizmy działania – zasięg*, pod red. T. Łoś-Nowak, Wrocław 2004, s. 193.

¹⁶ Szerzej na temat gospodarczego otwarcia Afryki patrz: D. Walewska, *Nowe otwarcie na globalnej szachownicy*, [w:] „Rzeczpospolita” nr 110(9534) z 13 maja 2013, s. N2-3.

¹⁷ A. Kobyłka, *Czas na Afrykę*, [online]. [dostęp: 3 czerwca 2013 roku]. Dostępny w Internecie: <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/strategie/czas-na-afryke,23422,1>.

bezpieczeństwa w postaci odradzających się zjawisk agresywnego nacjonalizmu, szowinizmu, ksenofobii, rasizmu czy religijnego fundamentalizmu, skrywają niejednokrotnie rzeczywiste motywy despotycznych przywódców, prowadząc do brutalnego naruszania praw mniejszości narodowych, etnicznych bądź religijnych¹⁸. Słabe państwa¹⁹ bardzo często brutalnie naruszają prawa człowieka, a w niektórych z nich zjawiska ewidentnego wręcz ludobójstwa czy czystek etnicznych dokonywanych na ludności cywilnej są działaniami niemalże codziennymi. Niewłaściwe traktowanie mniejszości narodowościowych bądź etnicznych czy nawet jednostek stanowi niejednokrotnie iskrę zapalną dla konfliktów wewnętrznych, które z czasem rozprzestrzeniają się poza granice państwa, którego początkowo dotyczą²⁰. W szczególności w Afryce, stanowiącej system naczyń połączonych, niezadowolenie jednej grupy ludności (plemion, grup etnicznych, grup narodowościowych) z powodu naruszania ich praw i wynikające stąd ruchy społeczne nie mogą pozostać bez wpływu na państwa sąsiednie, niekiedy zaś na cały region, zwłaszcza, gdy występuje pokrewieństwo etniczne między prześladowanymi grupami²¹.

Najtrudniejsza obecnie sytuacja – spośród wszystkich afrykańskich kryzysów wewnątrzpaństwowych panuje m.in. w Burundi, Mali, Nigerii, Sudanie i Sudanie Południowym, Republice Środkowoafrykańskiej, Czadzie, Ugandzie. Kompleks kryzysów na kontynencie dopełnia Róg Afryki – Somalia i Erytrea.

Unia Afrykańska nie pozostaje obojętna wobec tych zagrożeń. Ich rozwiązywanie ze względu na zróżnicowane podłoże, intensywność czy specyficzne warunki, w jakich się dziś toczą, wymaga za każdym razem indywidualnego podejścia. Pomoc w stabilizowaniu sytuacji wewnątrz państw to zarówno wybór odpowiedniego momentu reakcji społeczności afrykańskiej, indywidualny dobór podmiotów, które takowej pomocy mogą udzielić – autorytety polityczne, państwa, organizacje regionalne, jak i rodzaju stosowanych środków – mediacja, dobre usługi, wsparcie gospodarcze czy sankcje²². Jednym z mechanizmów reagowania, jaki zastrzegła w swoim statucie Unia Afrykańska jest również prawo do interwencji w państwie członkowskim.

¹⁸ Por.: B. Barnaszewski, *Współczesny konflikt zbrojny – państwo ubezwłasnowolnione*, [w:] „Zeszyty Naukowe WSOWL”, nr 3/149, Wrocław 2008, s. 79-80.

¹⁹ Państwa słabe zazwyczaj są mozaiką stagnacji, słabości rządów i przemocy, gdzie destrukcja dotyka niemalże wszystkich sfer państwa: polityki, administracji, prawa i wymiaru sprawiedliwości, gospodarkę, struktur społecznych, system opieki itd. Ubóstwo i epidemie są stałym elementem ich rzeczywistości. Szerzej na ten temat zob.: J. Zajadło. *Prawo międzynarodowe wobec problemu „państwa upadłego”* [w:] „Państwo i Prawo” nr 2/2005; J. J. Milewski. *Państwo w Afryce: dylematy i kierunki przeobrażeń*, [w:] *Stosunki międzynarodowe w Afryce*, pod red. J. J. Milewski, W. Lizak, Warszawa 2002; R. Kłosowicz, *Kryzysy humanitarne w Afryce Subsaharyjskiej jako konsekwencja upadku państwowości*, [w:] *Stabilizacja nieładu i destabilizacja ładu*, pod red. J. Dobrowolskiej-Polak, Poznań 2011.

²⁰ K. Mingst, *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 317.

²¹ Por.: J. Balicki, *Prawa człowieka w systemie ONZ*, [w:] *ONZ. Zbiór studiów prawnomiędzynarodowych*, pod red. L. Antonowicz, C. Bedezowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981, s. 46. Na przykład destabilizujące skutki kryzysu w sudańskim Darfurze rozprzestrzeniły się na sąsiedni Czad i Republikę Środkowoafrykańską. Po obu stronach granic tych krajów mieszkają te same grupy etniczne.

²² Por.: Ł. Kulesa, *Operacje pokojowe w Afryce – implikacje dla Polski*, [w:] „Biuletyn PISM” nr 61/306 z dnia 24 sierpnia 2005, s. 1513.

2. PRAWO DO INTERWENCJI HUMANITARNEJ UNII AFRYKAŃSKIEJ

Rozszerzenie pojęcia zagrożenia pokoju i bezpieczeństwa, jakie nastąpiło w dokumencie założycielskim Unii Afrykańskiej, wiąże się z jednej strony z brakiem reakcji m.in. na takie wydarzenia, jak zbrodnie ludobójstwa popełnione w Rwandzie²³, czy konflikty w Burundi, Sierra Leone czy Liberii²⁴, po których to wielu afrykańskich szefów państw i rządów postanowiło nie mogło sobie pozwolić na brak woli politycznej, aby chronić ludność cywilną przed okrucieństwami i masowymi morderstwami, z drugiej zaś strony ze wzrostem liczby kryzysów wewnątrzpaństwowych oraz wojen i konfliktów zbrojnych, jakie wybuchły w Afryce (ale także w innych zakątkach świata) po roku 1989, którym to towarzyszy łamanie elementarnych praw człowieka na masową skalę.

Choć zawarte w Akcie Założycielskim odesłania do zasady suwerenności i zasady nieingerencji w wewnętrzne sprawy państw członkowskich UA - powielone ze statutu Organizacji Jedności Afrykańskiej - pozostały, to jednak wspólnota położyła również duży nacisk na ochronę elementarnych praw człowieka²⁵. Dla afrykańskich przywódców stało się bowiem jasne, że u progu XXI wieku zasada suwerenności i zakaz ingerencji w wewnętrzne sprawy państw w sytuacji, gdy wewnątrzpaństwowe konflikty zbrojne (i towarzyszące im kryzysy humanitarne) przenoszą się poza obszary państw nimi objętych, zagrażając stabilizacji państw ościennych, a niekiedy nawet całych regionów, stały się anachronizmem²⁶. Afrykańscy przywódcy zdali sobie sprawę z faktu, iż przy całej kontrowersyjności interwencji (humanitarnej) w sensie moralnym, politycznym i prawnym, przyszedł moment konfrontacji z rzeczywistością: po pierwsze ktoś musi chcieć i po drugie ktoś musi faktycznie podjąć decyzję o interwencji, przygotować i przeprowadzić ją, sfinansować i zakończyć²⁷. Decyzje te wpisywały się zresztą w szerszy kontekst działań polityków i ekspertów afrykańskich w tym konkretnym momencie historycznym poszukujących nowych rozwiązań dla Afryki i jej poszczególnych subregionów w sferze umacniania pokoju i bezpieczeństwa²⁸.

²³ Szczególnie ostro została skrytykowana OJA za brak reakcji w sprawie wydarzeń w Rwandzie. K. Kindiki. *The normative and institutional framework of the African Union relating to the protection of human rights and the maintenance of international peace and security: A critical appraisal*, [in:] "African Human Rights Journal", no. 3/2003, p. 97-98.

²⁴ Ale także dramatyczne wydarzenia za czasów panowania krwawego despoty Idi Amina w Ugandzie (1971–1979) czy Jeana Bokassy w Republice Środkowoafrykańskiej (1966–1979).

²⁵ Zważyć tu na marginesie jednak należy, iż Organizacja Jedności Afrykańskiej powstała zaraz po uzyskaniu niepodległości przez większość państw afrykańskich oraz w szczytowym okresie zimnej wojny. Zawarte w dokumencie założycielskim zasady suwerenności oraz nieingerencji w sprawy wewnętrzne państw członkowskich w tamtym okresie uznawano za jak najbardziej słuszne.

²⁶ J. Muravchik, *Protection Racket: 'Responsibility to Protect' Becomes a Doctrine*, [in:] "World Affairs Journal", July/August 2011, [online]. [dostęp: 17 lipca 2013 roku]. Dostępny w Internecie: <http://www.worldaffairsjournal.org/article/protection-racket-%E2%80%98responsibility-protect%E2%80%99-becomes-doctrine>.

²⁷ Tym samym afrykańscy przywódcy zobowiązali się do ponoszenia odpowiedzialności za poszanowanie pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie. „Sprawozdanie w sprawie ochrony ludności cywilnej podczas operacji pokojowych ONZ i organizacji regionalnych”, część B, Uzasadnienie, Komisja Spraw Politycznych, Wspólne Zgromadzenie Parlamentarne Unii Europejskiej, ACP-EU/100.291/B/08, s. 5.

²⁸ W. Lizak, *Afrykańskie instytucje...*, op. cit., s. 438

Regulacja normatywna odnosząca się do interwencji, opierająca się na założeniu, że państwo ma obowiązek zagwarantowania swoim obywatelom pewnych praw, niezbędnych do egzystencji społeczeństwa i utrzymania pokoju, zawarta została w Akcie Konstytuującym Unię Afrykańską. W art. 4 lit. h dokumentu założycielskiego zastrzeżono prawo Unii, na podstawie decyzji Zgromadzenia Unii Afrykańskiej, do interwencji na terenie jednego z państw członkowskich w przypadku ciężkich okoliczności, a mianowicie: zbrodni wojennych, ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości. W wyniku poprawek Aktu (rok 2002)²⁹ utworzono nowy organ w postaci Rady Pokoju i Bezpieczeństwa (RPiB) oraz rozszerzono zasady funkcjonowania UA o prawo państw członkowskich do żądania od Unii interwencji w celu przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa w państwie członkowskim (art. 4 lit. j)³⁰. Przepisy te wskazują na gotowość państw afrykańskich do interwencji, która może być podejmowana w istocie bez uzyskania zgody państwa, na którego terytorium doszło do zdarzeń leżących u źródeł takiej decyzji³¹.

Niezależnie od pojęcia, które zostało użyte - brak wyraźnego określenia w dokumencie założycielskim UA interwencji jako humanitarnej³² - bez większego ryzyka popełnienia błędu można stwierdzić, iż zapisy Aktu Założycielskiego konstruują prawo do ingerencji w wewnętrzne sprawy państwa członkowskiego Unii w sytuacji naruszenia elementarnych praw człowieka³³. Zwróćmy przy tym uwagę, że słuszna przyczyna interwencji została tutaj wprowadzić dosyć wąsko, ale jednocześnie bardzo precyzyjnie określona - dotyczy wyłącznie zbrodni wojennych, ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości, co nie powinno pozostawiać wątpliwości, co do zakresu stosowania przepisu

²⁹ Pierwotnie Akt Założycielski UA zawierał ogólne zasady odnoszące się do regionalnego systemu bezpieczeństwa i nie przewidywał zasadniczej rewizji istniejącego dotychczas mechanizmu rozwiązywania sporów i konfliktów oraz umacniania pokoju, co w praktyce oznaczało przedłużenie istnienia ram instytucjonalnych - nieskutecznego, jak pokazała praktyka - Mechanizmu Prewencji, Opanowywania i Rozwiązywania Konfliktów.

³⁰ Art. 4, *Akt Założycielski Unii Afrykańskiej*, [w:] *Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów*, pod red. S. Bieleń, Warszawa 2004, s. 479-487. W art. 4 lit. j Aktu uregulowano problem tzw. interwencji na zaproszenie. Prawo międzynarodowe pozwala na dokonanie interwencji w konflikcie czysto wewnętrznym na zaproszenie legalnego rządu, o ile jednak interwencja taka nie narusza prawa narodu do samostanowienia. Szerzej na ten temat patrz: M. Fleming, *Interwencje w prawie i w stosunkach międzynarodowych*, [w:] „Wojskowy Przegląd Prawniczy” nr 3-4/1993, 187-188.

³¹ B. Kioko, *The right of intervention under the African Union's Constitutive Act: From non-interference to non-intervention*, [in:] „International Review of the Red Cross”, vol. 85, no. 852, December 2003, p. 817.

³² Nie jest w tym artykule zadaniem autora szczegółowe przedstawienie instytucji interwencji humanitarnej: definicji pojęcia, ujęcia w aspekcie historycznym, determinantów czy warunków dopuszczalności interwencji. Szerzej na ten temat patrz m. in.: J. L. Holzgrefe, R. O. Keohane, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge 2003; J. Zajadło, *Dylematy humanitarnej interwencji. Historia-etyka-polityka-prawo*, Gdańsk 2005; A. Mężykowska, *Interwencja humanitarna w świetle prawa międzynarodowego*, Warszawa 2008; A. Domagała, *Interwencja humanitarna w stosunkach międzynarodowych*, Bydgoszcz-Wrocław 2008.

³³ S. Sykuna, *Słuszna przyczyna jako przesłanka humanitarnej interwencji*, [w:] „Gdańskie Studia Prawnicze”, nr 13/2005, Gdańsk 2005, s. 486. Tak również: B. D. Kreykes, *Toward a Model of Humanitarian Intervention: The Legality of Armed Intervention to Address Zimbabwe's Operation Murambatsvina*, [in:] „Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review”, vol. 32/2010, p. 346.

art. 4 lit. h³⁴. Ponadto podane w tym przepisie przesłanki interwencji mogą być wprost definiowane na podstawie funkcjonujących już aktów prawa międzynarodowego: Konwencji Genewskich z 1949 roku oraz protokołów Dodatkowych do Konwencji Genewskich z 1977 roku, Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 1948 roku. Ponadto mogą tu znaleźć zastosowanie odpowiednie normy zawarte w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego z 1998 roku³⁵.

Celem szybkiego i efektywnego reagowania na zbrodnie wojenne, ludobójstwo i zbrodnie przeciwko ludzkości, a także w przypadku katastrof humanitarnych, Unia Afrykańska podjęła działania w celu opracowania kompleksowego mechanizmu zapobiegającego takim zdarzeniom. Obecnie tworzą go: funkcjonująca od 2004 roku Rada Pokoju i Bezpieczeństwa oraz obowiązujący od 2009 roku dokument pod nazwą Wspólna Afrykańska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony³⁶, które to stanowią ramy dla wszystkich instrumentów odpowiedzialnych w UA za promowanie pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie.

Kluczową rolę w mechanizmie zapobiegającym, stanowiąc jego rdzeń, odgrywa Rada Pokoju i Bezpieczeństwa³⁷. Rada, będąc stałym organem decyzyjnym działającym systematycznie, realizuje cele regionalnego mechanizmu bezpieczeństwa zbiorowego, podejmując efektywne działania w przypadku zagrożenia pokoju i bezpieczeństwa. Stanowi ona odpowiednik Rady Bezpieczeństwa w systemie Narodów Zjednoczonych, a podejmując decyzje działa w imieniu wszystkich państw członkowskich Unii Afrykańskiej, które to mają obowiązek implementacji jej decyzji³⁸. Rada powołuje komisarza, który stoi na czele Departamentu Pokoju i Bezpieczeństwa. Regularny charakter spotkań Departamentu pozwala na bieżące obserwowanie i analizowanie sytuacji w regionach i podejmowanie odpowiednich decyzji bez zbędnej zwłoki. Jednocześnie ścisła współpraca z Komisją Unii Afrykańskiej (sekretariatem) i jej przewodniczącym wzmacnia gwarancje implementacji podejmowanych decyzji. Przewodniczący Komisji UA, poprzez szefa sekretariatu Unii, odpowiada za wykonanie decyzji Zgromadzenia oraz RPiB odnoszących się do wypełniania statutowych zadań w zakresie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa, w tym działań związanych z organizowaniem misji i operacji pokojowych oraz działań o charakterze interwencyjnym³⁹.

³⁴ J. Zajadło, *Śluszną przyczyną jako przesłankę legitymizacyjną interwencji humanitarnej. Studium z filozofii prawa międzynarodowego*, [w:] „Kwartalnik Prawa Publicznego” nr 1-2/2005, Warszawa-Toruń 2005, s. 68.

³⁵ Dokument ten obszernie określa definicje zbrodni ludobójstwa (art. 6), zbrodni przeciwko ludzkości (art. 7) oraz zbrodni wojennych (art. 8), Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, Dz. U. 2003 nr 78 poz. 708.

³⁶ Declaration on a Common African Defence and Security Policy, Libya, 28 February 2004, [online]. [dostęp: 5 lipca 2013 roku]. Dostępny w Internecie: <http://pages.au.int/maritime/documents/solemn-declaration>.

³⁷ Rada Pokoju i Bezpieczeństwa zastąpiła Mechanizm Prewencji, Opanowywania i Rozwiązywania Konfliktów funkcjonujący w ramach Organizacji Jedności Afrykańskiej.

³⁸ Różnice w stosunku do RB ONZ odnoszą się do takich aspektów jak m.in.: brak stałych państw członkowskich w Radzie, żadne państwo członkowskie nie ma prawa weta, a decyzje - co do zasady - oparte powinny być na konsensusie, K. Maasdorp, *African Union approaches to conflict management*, [in:] „Civil-Military Working Paper”, no. 7/2010, p. 5.

³⁹ W. Lizak, *Afrykańskie instytucje...*, op. cit., s. 288.

Wśród celów działania Rady Pokoju i Bezpieczeństwa Protokół w art. 3 wymienia m.in.: wspieranie pokoju, bezpieczeństwa i stabilności w Afryce w celu ochrony życia i mienia (art. 3 lit. a), rozpoznawanie konfliktów i przeciwdziałanie im, w przypadku ich wystąpienia podejmowanie działań z zakresu *peace-making* i *peace-building* (art. 3 lit. b), wspieranie i realizowanie działań na rzecz budowania pokoju po zakończeniu konfliktu (art. 3 lit. c), ochronę praw człowieka i podstawowych wolności, respektowanie nienaruszalności życia ludzkiego i międzynarodowego prawa humanitarne (art. 3 lit. f). Z treścią art. 3 koresponduje art. 6 Protokołu mówiący o funkcjach Rady, wymieniając wśród nich m.in.: promowanie pokoju, bezpieczeństwa i stabilności w Afryce (art. 6 lit. a), wczesne ostrzeżenie i dyplomację prewencyjną (art. 6 lit. b), przeprowadzanie operacji przewidzianych w art. 4 lit. h i art. 4 lit. j Aktu Założycielskiego UA (art. 6 lit. d), akcje humanitarne oraz pomoc w sytuacjach klęsk żywiołowych (art. 6 lit. f)⁴⁰.

Przede wszystkim zaś Rada Pokoju i Bezpieczeństwa odgrywa zasadniczą rolę w procesie podejmowania decyzji o interwencji Unii Afrykańskiej w sytuacji popełnienia zbrodni wojennych, ludobójstwa oraz zbrodni przeciwko ludzkości. W swoich działaniach w tym zakresie wspierana jest przez następujące instytucje:

- System Wczesnego Ostrzeżenia - jego zadaniem jest wspieranie RPiB w zakresie podejmowania reakcji i działań Rady celem zapobiegnięcia wybuchowi bądź eskalacji konfliktu⁴¹;
- Panel Mędrców - wspiera ekspertyzą RPiB oraz przewodniczącego Komisji UA we wszystkich kwestiach, które dotyczą promowania i utrzymania pokoju, bezpieczeństwa i stabilności w Afryce⁴²;
- Afrykański Fundusz Pokoju - to autonomiczne źródło finansowania operacji pokojowych w Afryce⁴³;
- Komitet Wojskowo-Sztabowy - jest organem doradczym Rady Pokoju i Bezpieczeństwa. Do jego podstawowych zadań należy m.in.: doradztwo i wspieranie Rady we wszystkich kwestiach bezpieczeństwa dotyczących Afryki oraz zapewnienie zgodności prowadzonych misji z mechanizmami regionalnymi⁴⁴;

⁴⁰ Art. 3 i 6, *Protocol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union*, 9 July 2002, Durban, [online]. [dostęp: 8 sierpnia 2013 roku]. Dostępny w Internecie: http://www.africaunion.org/root/au/organs/psc/Protocol_peace%20and%20security.pdf.

⁴¹ W jego skład wchodzi: Centrum Obserwacji i Monitoringu oraz podlegające pod Centrum zespoły obserwacji i monitoringu mechanizmów regionalnych, które gromadzą i przetwarzają dane, a później przekazują je do Centrum. Centrum korzysta przede wszystkim z otwartych źródeł medialnych, kładzie też nacisk m. in. sytuację ekonomiczno-gospodarczą w krajach, na przewidywane, aktualne i potencjalnie konflikto- wy sytuacje, wybory, problemy humanitarne. System Wczesnego Ostrzeżenia współpracuje z ONZ, organizacjami pozarządowymi oraz naukowymi jednostkami badawczymi w wykonywaniu swojej statutowej działalności, R. Tavares. *Regional Security. The capacity of international organizations*, Abingdon 2010, s. 173.

⁴² Panel składa się z pięciu powszechnie szanowanych przedstawicieli społeczności afrykańskiej (po jednym z każdego regionu, działa od 2007 roku).

⁴³ Jest wydzielany z budżetu regularnego Unii Afrykańskiej (12%), tworzony ze składek państw członkowskich UA, a także z datków darczyńców.

⁴⁴ A. Juszczyk, *Wojskowy wymiar Unii Afrykańskiej*, [w:] „Kwartalnik Bellona” nr 3/2010, s. 10-13.

- Siły Szybkiego Reagowania - mają być narzędziem Unii Afrykańskiej, które zapewni możliwość interwencji w państwach członkowskich⁴⁵. Oprócz komponentu wojskowego, na barkach którego spoczywa podstawowy obowiązek przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa, Siły Szybkiego Reagowania obejmują również komponenty: policyjny - którego głównym celem jest zaangażowanie w działania organów porządkowych i organów ścigania wkrótce po ustabilizowaniu sytuacji przez oddziały wojskowe oraz komponent cywilny - którego zadaniem jest koordynacja działań w sferze szeroko rozumianej administracji⁴⁶. Bazę wyjściową dla regionów, które tworzą brygady, stanowią funkcjonujące z powodzeniem od wielu lat regionalne wspólnoty ekonomiczne⁴⁷ (ESF / ECOWAS, FOMAC / ECCAS, EASF / EASBRICOM, NARC, SADBRIK / SADC). Przygotowanie i wyszkolenie tych sił spoczywa na barkach państw i struktur subregionalnych, natomiast UA odpowiada za strategiczne i operacyjne planowanie działań⁴⁸.

W realizacji postanowień Aktu Założycielskiego Unii Afrykańskiej w zakresie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie Rada Pokoju i Bezpieczeństwa realizuje swoje zadania przez współpracę z jednej strony z systemem Narodów Zjednoczonych, z drugiej zaś strony przez współpracę z mechanizmami umacniania bezpieczeństwa stworzonymi w ramach subregionalnych afrykańskich organizacji międzynarodowych. W przypadku Organizacji Narodów Zjednoczonych współpraca wynika z uregulowań w zakresie możliwej interwencji w kraju członkowskim UA. Przeprowadzenie operacji z użyciem siły zbrojnej wymaga bowiem legitymizacji takich działań przez Radę Bezpieczeństwa ONZ, jako jedyne organu mającego kompetencje w zakresie legitymizowania użycia siły w stosunkach międzynarodowych⁴⁹. Z kolei za organizacje subregionalne działające w sferze zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie, mające status partnerów Unii Afrykańskiej, uznaje się następujące podmioty: Międzyrządową Władzę ds. Rozwoju (IGAD), Południowoafrykańską Wspólnotę Rozwoju (SADC), Unię Arabskiego Maghrebu (AMU), Wspólnotę Gospodarczą Państw

⁴⁵ Siły wykonywać mają zadania o charakterze m. in.: misji obserwacyjnych i monitorujących, innych typów misji wsparcia pokoju, interwencji w państwach członkowskich w celu przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa, prewencyjnego rozwinięcia sił, budowania pokoju czy pomocy humanitarnej.

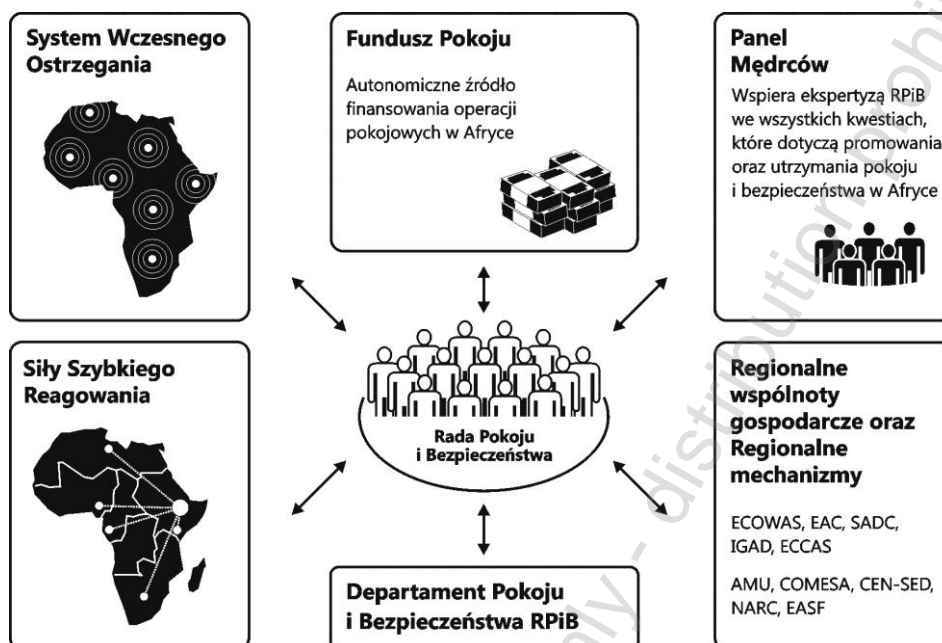
⁴⁶ Szerzej patrz: *Policy Framework for the Establishment of the African Standby Force and the Military Staff Committee*, Part 1, Document adopted by the Third Meeting of African Chiefs of Defense Staff 15 - 16 May 2003, Addis Ababa, [online]. [dostęp: 3 sierpnia 2013 roku]. Dostępny w Internecie: <http://www.africa-union.org/root/AU/AUC/Departments/PSC/Asf/Documents.htm>. Także: B.T. Tiruneh, *Establishing an Early Warning System in the African Peace and Security Architecture: Challenges and Prospects*, [in:] "Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre Occasional Paper", no. 29/2010, September 2010.

⁴⁷ Wspólnoty ekonomiczne, stawiając przed sobą przede wszystkim cele integracyjne w wymiarze gospodarczym, nie stronią od podejmowania wyzwań politycznych w celu eliminowania zagrożeń dla stabilizacji na obszarach ich statutowej odpowiedzialności, W. Lizak, *Afrykańskie instytucje...*, op. cit., s. 470.

⁴⁸ Szerzej na temat zasad funkcjonowania brygad patrz: B. Franke. A Pan, *African Army: The Evolution of an idea and its eventual realisation in the African Standby Force*, [in:] "African Security Review" no. 14/2006.

⁴⁹ B.D. Kreykes, *Toward a Model...*, op. cit., s. 357. Także: M. Musioł, *System bezpieczeństwa zbiorowego ONZ w kontekście wzrostu znaczenia opcji regionalnej w stosunkach międzynarodowych*, [w:] „Wrocławski Przegląd Międzynarodowy”, nr 3-4/2010, s. 246.

Afryki Środkowej (ECCAS), Wspólnotę Gospodarczą Państw Afryki Zachodniej (ECOWAS), Wspólnotę Państw Sahary i Sahelu (CEN-SAD), Wspólnotę Wschodnioafrykańską (EAC) oraz Wspólny Rynek Afryki Wschodniej i Południowej (COMESA). Skuteczność działania UA zależy więc od koordynacji działań i wysiłków pokojowych podejmowanych zarówno na szczeblu globalnym, jak i regionalnym.

Rys. 1. Struktura systemu pokoju i bezpieczeństwa Unii Afrykańskiej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: www.foi.se/africa; www.peaceau.org

Uzupełnieniem mechanizmu na rzecz utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie jest Afrykański Trybunał Praw Człowieka i Ludów⁵⁰, który ma właściwość do podejmowania ostatecznych i wiążących decyzji w sprawie łamania praw człowieka⁵¹.

PODSUMOWANIE

Postanowienia Aktu Założycielskiego Unii Afrykańskiej w zakresie prawa interwencji, na podstawie decyzji Zgromadzenia UA, na terenie jednego z państw członkowskich w przypadku ciężkich okoliczności - a mianowicie: zbrodni wojennych, ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości, stanowią pierwsze w historii prawne uregulowanie prawa międzynarodowej organizacji regionalnej do multilateralnej interwencji w wewnętrzne sprawy innego państwa w przypadku okoliczności, które Unia uznała za

⁵⁰ Szerzej o jego działalności patrz: M. Kenig-Witkowska, *Afrykański Trybunał Praw Człowieka i Ludów*, [w:] „Palestra”, nr 7-8/2001.

⁵¹ Trybunał wydał pierwszy wyrok przeciwko państwu w marcu 2011 roku w przełomowej decyzji, w której uznał, że podczas kryzysu wewnątrzpaństwowego w Libii w 2011 roku dokonano masowego łamania praw człowieka przez reżim M. Kaddafiego i wezwał rząd do natychmiastowego powstrzymania się od wszelkich działań, które mogłyby spowodować utratę życia lub naruszenie integralności fizycznej ludności cywilnej w Libii.

zagrożenie dla stabilizacji, pokoju i bezpieczeństwa⁵². Ustanowienie takiego prawa wynikało z faktu uznania przez szefów państw i rządów krajów Afryki, iż u progu XXI wieku fundamentalnym pozostaje odniesienie do koncepcji bezpieczeństwa ludzkiego (ang.: *human security*). Koncepcja ta jest kluczowa dla oceny relacji między bezpieczeństwem państwa a prawami człowieka. Wskazuje ona bowiem, iż bezpieczeństwo nie może być definiowane jedynie przez pryzmat bezpieczeństwa terytorium państwa przed obcą agresją (tzn. wojny, konfliktu zbrojnego, groźby użycia siły albo jej użycia) bądź jako ochrony jego „żywotnych interesów narodowych”⁵³. Współczesne bezpieczeństwo musi być odnoszone również do jednostek. W tym zakresie odpowiedzialność za jego zagwarantowanie spoczywa na państwie, które jest instrumentem ochrony praw człowieka, zarówno w wymiarze osobistym, ale także i ekonomicznym, społecznym, zdrowotnym czy żywnościowym. Z uwagi na fakt objęcia sfery praw człowieka wiążącymi regulacjami prawa międzynarodowego⁵⁴ oraz ze względu na elementarne wymogi sprawiedliwości, państwa dopuszczające się na masową skalę rażących przestępstw wobec własnej ludności muszą się spotkać z reakcją międzynarodową.

Ewolucja afrykańskich instytucji bezpieczeństwa wyraźnie wskazuje na ich rosnący potencjał - zarówno w sferze działania prewencyjnego, jak i w sytuacjach ujawnionych już konfliktów. Powołanie do życia Rady Pokoju i Bezpieczeństwa, stworzenie formalnych ram dla działań interwencyjnych czy rozbudowa afrykańskich wojskowych sił pokojowych, w połączeniu z regionalnym systemem ochrony praw człowieka czy promocją demokracji i praworządności, zdają się być obiecującym krokiem w kierunku modelu interwencji humanitarnej zdolnej do zapewnienia ochrony elementarnych praw jednostek (osób cywilnych). Niestety, jak słusznie zauważa Wiesław Lizak, wiele państw wyrażając poparcie dla przyjmowanych rozwiązań formalnoprawnych, jednocześnie nie jest gotowych przyjąć na siebie wynikających stąd obowiązków aktywnego uczestnictwa w postulowanych działaniach. Konieczny jest zatem dalszy wysiłek zmierzający do podniesienia efektywności tego mechanizmu, niezależnie od tego, iż można już dziś wskazać na przykłady pozytywnego zaangażowania państw afrykańskich na rzecz pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie⁵⁵. Czas pokaże, czy państwa, które tworzą Unię Afrykańską posiadają wolę polityczną i militarną siłę przebicia, aby skutecznie przeciwdziałać kryzysom, w trakcie których deptane są elementarne prawa człowieka.

⁵² Zauważyć tu należy, iż nieco wcześniej przyjęto do pewnego stopnia podobne rozwiązanie na poziomie subregionalnym - w ramach ECOWAS oraz SADC, przyjmując prawo do interwencji zbrojnej m.in. w przypadku klęsk humanitarnych oraz przemocy na wielką skalę między grupami ludności, szerzej patrz: *Embracing the Elephant: Perspectives on Humanitarian Operations, Eleventh ACUNS/ASIL Workshop on International Organization Studies*, University of Namibia 5-18 August 2001.

⁵³ Por.: *New Dimensions of Human Security*. Human Development Report 1994, *UN Development Programme*, Oxford University Press, New York-Oxford 1994, p. 22. Tak również: J. Stańczyk, *Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa - zasadnicze tendencje*, [w:] „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2010/2011, Wrocław 2011, s. 18.

⁵⁴ Poprzez przystąpienie do umów międzynarodowych państwa wzięły na siebie obowiązek zagwarantowania sformułowanych w nich praw osobom podległym jurysdykcji danego państwa. Uznać w ten sposób należy, że budowa międzynarodowego systemu ochrony praw ludzkich następowała w całkowitej zgodności z zasadą suwerenności państw, w porozumieniu z suwerennymi rządami i co najważniejsze za ich pełną zgodą, a prawa te regulowane są dziś przez normy *ius cogens*. L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 2005, s. 41.

⁵⁵ W. Lizak, *Afrykańskie instytucje...*, op. cit., s. 467.

LITERATURA

1. *Akt Założycielski Unii Afrykańskiej*, [w:], *Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów*, pod. red. Bieleń S., Warszawa 2004.
2. Antonowicz L., *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 2005.
3. Balicki J., *Prawa człowieka w systemie ONZ*, [w:] *ONZ. Zbiór studiów prawnomiędzynarodowych*, pod red. Antonowicz L., Bedezowski C., Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981.
4. Barnaszewski B., *Współczesny konflikt zbrojny – państwo ubezwłasnowolnione*, [w:] „Zeszyty Naukowe WSOWL”, nr 3/149, Wrocław 2008.
5. Czernichowski K., *Integracja afrykańska - uwarunkowania, formy współpracy, instytucje*, Warszawa 2010.
6. *Declaration on a Common African Defence and Security Policy, Libya, 28 February 2004*, [online]. [dostęp: 5 lipca 2013 roku]. Dostępny w Internecie: <http://pages.au.int/maritime/documents/solemn-declaration>.
7. Fleming M., *Interwencje w prawie i w stosunkach międzynarodowych*, [w:] „Wojskowy Przegląd Prawniczy”, nr 3-4/1993, Warszawa 1993.
8. Juszczak A., *Wojskowy wymiar Unii Afrykańskiej*, [w:] „Kwartalnik Bellona”, nr 3/2010, Warszawa 2010.
9. Kindiki K., *The normative and institutional framework of the African Union relating to the protection of human rights and the maintenance of international peace and security: A critical appraisal*, [in:] “African Human Rights Journal”, no 3/2003.
10. Kioko B., *The right of intervention under the African Union’s Constitutive Act: From non-interference to non-intervention*, [in:] “International Review of the Red Cross”, Vol. 85, No. 852, December 2003.
11. Kobyłka A., *Czas na Afrykę*, [online]. [dostęp: 3 czerwca 2013 roku]. Dostępny w Internecie: <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/strategie/czas-na-afryke,23422,1>.
12. Kownacki R., *Skutki ewentualnego obalenia M. Kaddafiego dla kontynentu afrykańskiego*, [w:] „Biuletyn PISM”, nr 51 (800) z dnia 23 maja 2011.
13. Kranz J., *Użycie siły zbrojnej a odpowiedzialność międzynarodowa w świetle najnowszego orzecznictwa MTS*, [w:] *Prawo międzynarodowe. Księga pamiątkowa prof. R. Szafarz*, pod. red. Menkes J., Warszawa 2007.
14. Kreykes B.D., *Toward a Model of Humanitarian Intervention: The Legality of Armed Intervention to Address Zimbabwe’s Operation Murambatsvina*, [in:] “Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review”, no. 32/2010.
15. Kulesa Ł., *Operacje pokojowe w Afryce – implikacje dla Polski*, [w:] „Biuletyn PISM” nr 61/2005 z dnia 24 sierpnia 2005.
16. *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, pod. red. K. Wichary, Wrocław 2000.
17. Lizak W., *Afrykańskie instytucje bezpieczeństwa*, Warszawa 2012.

18. Maasdorp K., *African Union approaches to conflict management*, [in:] "Civil-Military Working Paper", no. 7/2010.
19. Menkesj J., Wasilkowski A., *Organizacje międzynarodowe. Prawo instytucjonalne*, Warszawa 2006.
20. Muravchik J., *Protection Racket: Responsibility to Protect Becomes a Doctrine*, [in:] "World Affairs Journal" July/August 2011, [online]. [dostęp: 17 lipca 2013 roku]. Dostępny w Internecie: <http://www.worldaffairsjournal.org/article/protection-racket-%E2%80%98responsibility-protect%E2%80%99-becomes-doctrine>.
21. Musioł M., *System bezpieczeństwa zbiorowego ONZ w kontekście wzrostu znaczenia opcji regionalnej w stosunkach międzynarodowych*, [w:] „Wrocławski Przegląd Międzynarodowy”, nr 3-4/2010.
22. *New Dimensions of Human Security. Human Development Report 1994, UN Development Programme*, Oxford University Press, New York-Oxford 1994.
23. *Policy Framework for the Establishment of the African Standby Force and the Military Staff Committee*, Part 1, Document adopted by the Third Meeting of African Chiefs of Defense Staff 15 -16 May 2003, Addis Ababa, [online]. [dostęp: 3 sierpnia 2013 roku]. Dostępny w Internecie: <http://www.africa-union.org/root/AU/AUC/Departments/PSC/Asf/Documents.htm>.
24. *Protocol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union*, 9 July 2002, Durban, [online]. [dostęp: 8 sierpnia 2013 roku]. Dostępny w Internecie: http://www.africaunion.org/root/au/organs/psc/Protocol_peace%20and%20security.pdf.
25. Rzeszutko M., *Akty ultra vires w świetle odpowiedzialności organizacji międzynarodowych - wybrane zagadnienia*, [w:] „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, nr 2/2012.
26. Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, Dz. U. 2003 nr 78 poz. 708.
27. Shaw M.N., *Prawo międzynarodowe*, Warszawa 2006.
28. *Sprawozdanie w sprawie ochrony ludności cywilnej podczas operacji po wojowych ONZ i organizacji regionalnych*, część B, Uzasadnienie, Komisja Spraw Politycznych, Wspólne Zgromadzenie Parlamentarne Unii Europejskiej, ACP-EU/100.291/B/08.
29. Stańczyk J., *Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa - zasadnicze tendencje*, [w:] „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego”, nr 2010/2011, Wrocław 2011.
30. Sykuna S., *Shuszna przyczyna jako przesłanka humanitarnej interwencji*, [w:] „Gdańskie Studia Prawnicze”, nr 13/2005, Gdańsk 2005.
31. Tavares R., *Regional Security. The capacity of international organizations*. Routledge, Abingdon - New York 2010.
32. Tiruneh B.T., *Establishing an Early Warning System in the African Peace and Security Architecture: Challenges and Prospects*, [in:] "Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre", Occasional Paper, no. 29, September 2010.

33. Trawiński B., *Unia Afrykańska (Organizacja Jedności Afrykańskiej)*, [w:] *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota - mechanizmy działania - zasięg*, pod red. Łoś-Nowak T., Wrocław 2004.
34. Walewska D., *Nowe otwarcie na globalnej szachownicy*, [w:] „Rzeczpospolita”, nr 110/9534 z 13 maja 2013.
35. Zajadło J., *Słuszna przyczyna jako przesłanka legitymizacyjna interwencji humanitarnej. Studium z filozofii prawa międzynarodowego*, [w:] „Kwartalnik Prawa Publicznego” nr 1-2/2005, Warszawa-Toruń 2005.

HUMANITARIAN INTERVENTION AS AFRICAN UNION'S RESPONSE MECHANISM TO THREATS TO PEACE AND SECURITY

Summary

In the last decade challenges and threats to peace and security in Africa have played a crucial role in shaping the regional cooperation mechanisms created to ensure stability on the continent. Along with the establishment of the African Union (AU), an institutional framework for cooperation in the field of emergency response capabilities were re-developed. The result of that work was equipping the African Union with new response mechanisms to the destabilization of the situation. An important role in crisis response is played by humanitarian interventions.

In this article the author discusses the possibility of the African Union's humanitarian interventions to protect basic human rights. War crimes, genocide and crimes against humanity are recognised by African leaders as threats to peace and security.

Keywords: *international security, human rights, humanitarian intervention, African Union, Africa*

NOTA BIOGRAFICZNA

mgr Bogumił WYSOTA – mgr nauk politycznych (specjalność: stosunki międzynarodowe), doktorant na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Główny obszar zainteresowań naukowych: prawa człowieka i ich ochrona, interwencja humanitarna, bezpieczeństwo międzynarodowe, konflikty międzynarodowe i wewnętrzne. Uczestnik krajowych i międzynarodowych konferencji z zakresu szeroko rozumianej problematyki bezpieczeństwa międzynarodowego. Autor piętnastu publikacji z zakresu m.in.: interwencji humanitarnej, współczesnych konfliktów zbrojnych, ochrony praw człowieka, sankcji międzynarodowych, misji wojskowych Unii Europejskiej. Członek Polskiego Towarzystwa Studiów Międzynarodowych.